

IBRAHIM BEGOVIĆ

Stabilizacija islamske vjeronauke u školama (zakonska regulativa, pregled razvoja kurikuluma i udžbenika)

Ibrahim Begović

*direktor Uprave za
obrazovanje i nauku Rijasetu IZ
u BiH u periodu 2017–2019.
ibrahimbegovic@yahoo.com*

Pregledni članak

Primljeno: 29. 11. 2022.

Prihvaćeno: 15. 6. 2023.

Ključne riječi

vjeronauka, zakonska
regulativa, kurikulum,
udžbenik

Sažetak

U radu je ponuđen sumarni pregled važnijih aktivnosti Vjerskoprosvjetne službe koje su doprinijele pozicioniranju i stabiliziranju Islamske vjeronauke kao izbornog predmeta u školama od 1999. do 2013. godine. U prvom redu, tretira se donošenje zakonske regulative koja uređuje status vjerskog obrazovanja u obrazovnom sistemu, a zatim razvoj kurikuluma i udžbenika Islamske vjeronauke. Proces donošenja zakonske regulative o ovoj materiji bio je dosta spor i trebalo je gotovo deset godina od uvođenja vjeronauke u škole da bi se dobilo kvalitetno zakonsko rješenje na državnom nivou, te još nekoliko godina za njegovu implementaciju na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine. Usvajanjem zakonskih odredbi o vjeronauci u obrazovnom sistemu na svim nivoima stvorile su se pretpostavke za izradu i donošenje novih nastavnih planova i programa te izradu nove generacije udžbenika. U te procese ulazilo se sa značajnim desetogodišnjim iskustvom u realizaciji vjeronauke koje je bilo dobra osnova za novi kvalitet i kurikuluma i udžbenika.

Stabilization of Islamic Religious Education in Schools (Legal Regulations, Curriculum, and Textbook Development Overview)

تثبيت التربية الإسلامية في المدارس (الأحكام القانونية، عرض تطوير المناهج الدراسية والكتب المدرسية)

Keywords:

religious education, legal regulations, curriculum, textbook

الكلمات المفتاحية:

التربية الدينية، الأحكام القانونية، المنهج الدراسي، الكتاب المدرسي

Abstract:

This paper offers a concise overview of significant activities by the Religious Education Service that contributed to the positioning and stabilization of Islamic religious education as an elective subject in schools from 1999 to 2013. It primarily addresses the enactment of legal regulations governing the status of religious education in the education system, followed by the development of the curriculum and textbooks for Islamic religious education. The legislative process on this matter was relatively slow, taking almost ten years from the introduction of religious education in schools to obtaining a quality legal solution at the state level. Implementation across Bosnia and Herzegovina took several more years. The adoption of legal provisions on religious education at all levels created the conditions for the development and adoption of new curricula and a new generation of textbooks. The processes were entered with significant ten years of experience in implementing religious education, which served as a solid basis for the improved quality of both the curriculum and textbooks.

الملخص:

تمّ في البحث تقديم العرض الإجمالي للأنشطة المهمة للمصلحة الدينية التعليمية التي ساهمت في إدماج وتثبيت التربية الإسلامية كمادة اختيارية في المدارس من 1999 حتى 2013. ويعلّج في البحث، في المقام الأول، وضع الأحكام القانونية التي تنظّم مكانة التعليم الديني في النظام التعليمي، وكذلك تطوير المناهج الدراسية والكتب المدرسية الخاصة بالتربية الإسلامية. وكانت عملية وضع الأحكام القانونية الخاصة بهذه القضية بطيئة جدا وكدنا نحتاج إلى عشر سنوات منذ إدماج التربية الدينية في المدارس حتى نتوصّل إلى الحلّ القانوني الجيد في مستوى الدولة وإلى عدة سنوات أخرى لتطبيقه في البوسنة والهرسك بأسرها. وبقبول الأحكام القانونية الخاصة بالتربية الدينية في النظام التعليمي بجميع المستويات خلّقت الظروف لإعداد ووضع المناهج والبرامج الدراسية الجديدة وإعداد الجيل الجديد من الكتب المدرسية. وتمّ الدخول في تلك العمليات بالخبرة المهمة المستمّرة عشر سنوات في تدريس التربية الدينية التي كانت أساسا جيدا للجودة الجديدة من المناهج الدراسية والكتب المدرسية.

Uvod

U ovom radu ponuđen je sumarni pregled važnijih aktivnosti Vjerskoprosvjetne službe Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (VPS)¹ koje su doprinijele pozicioniranju i stabiliziranju Islamske vjeronauke kao izbornog predmeta u osnovnim i srednjim školama u periodu od 1999. do 2013. godine. U prvom redu, tretira se donošenje zakonske regulative koja uređuje status vjerskog obrazovanja u obrazovnom sistemu, a zatim razvoja kurikuluma i udžbenika predmeta Islamska vjeronauka. Proces donošenja zakonske regulative o ovoj materiji bio je dosta spor i trebalo je gotovo deset godina od uvođenja vjeronauke u škole da bi se dobilo kvalitetno zakonsko rješenje na državnom nivou, te još nekoliko godina za njegovu implementaciju na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine, uslijed disperzije ovlasti na polju obrazovne politike na nivou entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (BD BiH)², odnosno, kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH)³.

Usvajanjem zakonskih odredbi o vjeronauci u obrazovnom sistemu na svim nivoima stvorile su se pretpostavke za izradu i donošenje novih nastavnih planova i programa te izradu nove generacije udžbenika. U te procese ulazilo se sa značajnim desetogodišnjim iskustvom u realizaciji vjeronauke koje je bilo dobra osnova za novi kvalitet i kurikuluma i udžbenika.

Rad je primarno utemeljen na analizi dokumenta vezanih za oblast vjeronauke i osobnom iskustvu kroz angažman u VPS.

Zakonska regulativa – komunikacija sa zakonodavnom i izvršnom vlašću

Iako je Vjeronauka uvedena u veći broji osnovnih škola još školske 1992/1993, a pojedinačnih slučajeva nastave vjeronauke u školama bilo je i od kraja 1990. godine, ona je, na osnovu odredbe

1 Vjerskoprosvjetna služba, skraćeno: VPS.

2 Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine, skraćeno: BD BiH.

3 Federacija Bosne i Hercegovine, skraćeno: FBiH.

Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Federacije Bosne i Hercegovine od 15. 06. 1994. zvanično postala školski predmet sa fakultativnim statusom⁴. Novo uputstvo uslijedilo je 16.09.1996. koje je u izvjesnoj mjeri predstavljalo kvalitetnije rješenje kojim se propisalo da NPP donose vjerske zajednice a njegovu primjenu odobrava resorno ministarstvo što vjeronauku značajnije uvodi u školski sistem.⁵ Ovakvo pozicioniranje vjeronauke na federalnom nivou bilo je samo okvirno rješenje i polazna osnova za utvrđivanje statusa vjeronauke na nivou kantona u čijoj nadležnosti je bilo i obrazovanje. Status ovog predmeta varirao je od fakultativnog do izborna-obavezujućeg.

U godinama koje su uslijedile vodile su se brojne, nerijetko i vrlo kompleksne aktivnosti za adekvatno normiranje u zakonu i stabilizaciju statusa vjeronauke u obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine. Vjerske zajednice i crkve u Bosni i Hercegovini u pogledu statusa vjeronauke imale su uveliko slične i ujednačene, ponekad i jedinstvene stavove. S druge strane, pojedini politički akteri i aktivisti iz navladinog sektora ili pojedinci iz akademskih krugova, nerijetko uz podršku nekih medija, propagirali su otpor prisustvu vjeronauke u javnom obrazovnom sistemu uz zagovaranja da ovaj vid obrazovanja treba biti realiziran isključivo u vjerskim objektima. Npr., takva jedna tendencija bilježi se 1997. godine kada je *Grupa za strategiju Centra za međunarodne odnose i strategiju* pri Fakultetu političkih nauka u Sarajevu 23. 12. 1997. uputila dokument pod nazivom *Mišljenje br. 15 – Vjera u odgojno-obrazovnom sistemu* u kojem je predloženo da se Vjeronauka vrati u vjerske objekte, a da se umjesto ovog uvedu predmeti historija religija i kultura religija.⁶

Nekoliko narednih godina svjedočilo je “lavinu” koja se počela obrušavati na vjeronauku. Uveliko se krenulo u kampanju

4 Federalno ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, UP-I-03-610-3313/94, 15. 7. 1994.

5 Federalno ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, UP-I-03-610-3996/96, 16. 9. 1996.

6 *Mišljenje br. 15 – Vjera u odgojno-obrazovnom sistemu* – ovaj dokument je arhivi Rijasetu u okviru dokumentacije o vjeronauci.

koja je trebala pokazati kako je vraćanje vjeronauke u škole promašaj i kako se ovim predmetom ne postižu željeni odgojno-obrazovni ciljevi, nakon čega bi se to koristilo kao argument za definitivno povlačenje vjeronauke iz školskog sistema. Ovo je, bez sumnje, uzburkalo cijelu javnost: škole, roditelje, intelektualne krugove, nevladine organizacije, medije, vjerske zajednice i druge. Među prvima zvanično je reagovalo Tuzlansko muftijstvo koje je 17. 2. 1998. Vjerskoprosvjetnoj službi uputilo inicijativu da se Rijaset dodatno angažira na rješavanju statusa vjeronauke navodeći činjenicu da do tada "Islamska zajednica još uvijek nema jasan i jedinstven stav u pogledu daljnje sudbine ovog važnog pitanja."⁷ U dopisu je to okarakterisano kao slabost koja se koristi u pokušajima novog isključivanja vjeronauke iz obrazovnog sistema.

Sarajevo je, kao centar svih važnih zbivanja u Bosni i Hercegovini, u prvim poratnim godinama prednjačilo i sa borbom za status vjeronauke. Stiče se utisak da su upravo u Kantonu Sarajevo pritisci na vjeronauku bili najveći. Zbog indicija da se u ovom kantonu spremaju nepovoljnija rješenja za vjeronauku VPS Rijasetu IZ u BiH je 13. 4. 1999. godine uputila dopis kantonalnom Ministarstvu obrazovanja, nauke i sporta i Prosvjetno-pedagoškom zavodu u kojem se naglašava "da je Vjeronauka u školama pravo naših mladih generacija i da su nadležni državni organi dužni omogućiti pretpostavke za njenu realizaciju u školama." Nadalje se eksplicitno ukazalo na stav Islamske zajednice da vjeronauka treba biti u statusu izbornog-obaveznog predmeta u osnovnim i srednjim školama ističući da je "Islamska zajednica uložila ogromne napore u rješavanju kadrovskih i drugih elementarnih potreba za realizaciju vjeronauke: otvorene su dvije pedagoške akademije, pokrenut pedagoški studij na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu i Katedra za vjeronauku pri univerzitetu "Džemal Bijedić" u Mostaru, urađeni su odgovarajući nastavni planovi i programi vjeronauke, metodički

7 Muftijstvo tuzlansko, 51/98, 17. 2. 1998.

priručnici, kompletirani udžbenici i priručnici za osnovnu školu...”⁸

O pokušajima da se u Kantonu Sarajevo oslabi status vjeronauke Vjerskoprosvjetna služba Rijaseta IZ-a je službenim pismom upoznala reisul-ulemu nakon čega je Rijaset Islamske zajednice na sjednici održanoj 31. 8. 1999. pored ostaloga razmatrao i pitanja iz oblasti islamske vjeronauke u školama. Rijaset Islamske zajednice je ponovo potvrdio svoje ranije opredjeljenje i stav da vjeronauka u školama treba biti redovni izborni-obavezujući predmet. Ove aktivnosti su dale rezultat pa je resorni kantonalni ministar, nakon sastanka s predstavnicima Vjersko-prosvjetne službe povukao ranije uputstvo koje je dato školama i naložio da se zadrži raniji status vjeronauke.

Imajući u vidu složenost ove situacije i mogućnost da se slično nešto dogodi i u drugim kantonima, 07. 09. 1999. upućen je dopis i Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta FBiH.⁹

Tokom 2000. godine bila je sve izraženija inicijativa za uvođenje predmeta Kultura religija i praćenje reakcija u javnosti. Zbog toga je VPS tokom te godine inicirala i realizirala brojne konsultativne aktivnosti o čemu će detaljnije biti riječi u drugom dijelu ovog rada. Uporedo s pomenutim aktivnostima, VPS je stupila u korespondenciju s entitetskim Ministarstvom prosvjete u Banjoj Luci sa zahtjevom za uvođenje vjeronauke za bošnjačku djecu u osnovnim i srednjim školama na području entiteta Republika Srpska (RS).¹⁰ Ministarstvo prosvjete RS¹¹ je svojim aktom br. 6-01-44/2001 od 11. 1. 2001. godine pozitivno odgovorilo na ovaj zahtjev. U tom smislu ovo Ministarstvo je 2. 5. 2001. godine aktom br. 6-05-885/2001 informisalo Republički pedagoški zavod RS, Prosvjetnu inspekciju i vjerske zajednice o uvođenju islamske i katoličke vjeronauke od 2001/2002. školske godine na području RS-a.

8 Rijaset Islamske zajednice, 02-MO-1445/99, 13. 4. 1999.

9 Rijaset Islamske zajednice, 02-IB-3401-1/99, 7. 9. 1999.

10 Rijaset Islamske zajednice, 02-IB-4936/2000, 13. 12. 2000.

11 Republika Srpska, skraćeno: RS.

Vjerskoprosvjerna služba je brzo i organizirano radila na uvođenju vjeronauke tamo gdje je bilo bošnjačke djece u školama u Republici Srpskoj. Na nivou škola, očekivano, bilo je opstrukcija zbog čega je od Ministarstva prosvjete RS zatraženo zakonsko regulisanje statusa Islamske vjeronauke i radno-pravnog statusa vjeroučitelja¹².

Ovdje se naglašava i činjenica da su aktivnosti za statusno pozicioniranje vjeronauke u periodu od 2000. do 2003. proširene i poprimile u nekoj mjeri i međunarodni karakter. Budući da u tom periodu još uvijek nije bila decidno definisana jednoobrazna zakonska regulativa vjeronauke, pojavile su se špekulacije o mogućem potiskivanju vjeronauke uvođenjem novog predmeta u kojem bi se izučavale religije. U takvoj atmosferi pripremana je međunarodna konferencija o uvođenju predmeta Kultura religija koju su u saradnji sa OHR-om i UNESCO-om organizovali Goethe-Institut i Udruženje ABRAHAM od 18. do 21. marta 2001. godine na Ilidži.

Pripremajući se za ovu konferenciju VPS je organizovala poseban konsultativni sastanak kojem su, pored zaposlenika VPS-a, prisustvovali: dr. Džemal Latić (Fakultet islamskih nauka u Sarajevu), mr. Nusret Isanović (Islamska pedagoška akademija u Zenici), Zijad Ljevaković (direktor Gazi Husrev-begove medrese), mr. Ahmet Alibašić (Fakultet islamskih nauka u Sarajevu), Šefko Sulejmanović (Ured muftije tuzlanskog), Bego Selimović (Ured muftije sarajevskog) i Osman Đogić (nastavnik vjeronauke). Nakon iscrpne diskusije po svim pitanjima iz ove oblasti, prisutni su se saglasili o nekoliko bitnih stavova koji se mogu sažeti kao:

- Status vjeronauke kao izborni predmet ne može se dovesti u pitanje;
- Predlaže se uvođenje alternativnog predmeta za učenike koji se opredijele da ne pohađaju vjeronauku;

12 Rijaset Islamske zajednice, 02-IB-3560/2001, 18. 9. 2001.

- Izražena je bojazan da bi uvođenje obaveznog predmeta pod nazivom Kultura religija mogao biti put ka potiskivanju vjeronauke iz škola;
- Ukoliko se istraje na uvođenju Kulture religija, zahtijevati da se njegova obaveznost ispoštuje u cijeloj Bosni i Hercegovini bez izuzetka, da uvođenje novog predmeta ni u kom slučaju ne dovede u pitanje status vjeronauke u školama, i da je nedopustiv eventualni sinkretistički pristup religijama.

Na ovaj način, VPS je spremno dočekala održavanje najavljene međunarodne stručne konsultacije na temu: “Uvođenje predmeta Kultura religija u škole”, koja je održana 18–21. 03.2001. na Ilidži. Teme referata na konferenciji bile su:

- Religijsko obrazovanje u Evropi;
- Predmet “Kultura religija” s aspekta vjerskih zajednica / Odnos između Kulture religija i Vjeronauke;
- Premet Kultura religija u historijskom i savremenom kontekstu BiH;
- Osnovne crte i modeli za nastavu o religijama: predstavljanje nastavnog plana i programa i modela.

Konferencija je bila zamišljena kao savjetovanje u vezi sa koncepcijom, okvirnim uslovima i realizacijom planiranog školskog predmeta od strane međunarodnih i domaćih eksperata. Ovoj konferenciji prethodila su slična savjetovanja u Tuzli, Banjaluci, Mostaru i Sarajevu. U radu ove konferencije na Ilidži, pored predstavnika međunarodnih organizacija i vjerskih zajednica, uzeli su učešća naučni radnici i istraživači iz Njemačke, Velike Britanije, Hrvatske i naše zemlje. Početak konferencije obilježila je suzdržanost vjerskih zajednica izazvana sumnjama da je riječ o uvođenju obaveznog predmeta koji bi marginalizirao pa i potisnuo vjeronauku iz škola. Iskazan je izričit zahtjev da se organizatori očituju o ovom pitanju i tek nakon što je nedvojbeno istaknuto da uvođenje novog predmeta neće utjecati na prisustvo i razvoj vjeronauke u školama, konferencija je i održana. Tokom izlaganja mogli su se čuti slični ali ponekad i

suprotni stavovi o potrebi i modelima ili ulozi religijskog obrazovanja u školama. Ova konferencija iako je zamišljena kao “stručna konsultacija” o uvođenju novog predmeta u uzavreloj bosanskohercegovačkoj atmosferi još uvijek gorućeg pitanja konačnog statusa konfesionalne vjeronauke, zasigurno je predstavljala jedno propitivanje mogućnosti za ovu nakanu. Iako je nakon ove konferencije u jednom periodu bilo zatišje u vezi sa novim predmetom, obrazovne vlasti su kasnije poduzele konkretnije korake za uvođenje predmeta Kultura religija. Međutim, Vjeronauka kao školski predmet time se više nije dovodila u pitanje. Slijedom pomenutih događaja Međureligijsko vriječje je poduzimalo odgovarajuće aktivnosti koje su rezultirale dokumentom kojim su definisani stavovi Vijeća u pogledu vjeronauke i drugih oblika institucionalnog učenja o religijama. (Prilog broj 3)

U ovom dijelu rada daje se osvrt na još jednu konferenciju koja je po obimu i sadržaju bila značajna za stabiliziranje vjeronauke u školama. Nakon održanih regionalnih konferencija u Banjaluci, Tuzli, Mostari i Sarajevu, u organizaciji Svjetske konferencije religija za mir i fondacije “Friedrih Naumann” u Mostaru je 25–26. aprila 2001. godine održana konferencija *Vjeronauka u obrazovnom sistemu BiH* na državnom nivou. U radu konferencije uzelo je učešće preko pedeset učesnika, predstavnika vjerskih zajednica, ministarstava obrazovanja, ombudsmena, predstavnika škola, brojnih domaćih i međunarodnih institucija i organizacija, te različitih nevladinih organizacija i udruženja. Nakon uvodnih referata koji su u daljem radu bili podvrgnuti značajnim kritikama, konferencija je radila po grupama. Na kraju rada konferencije usvojeni su završni dokumenti. Zaključci izneseni u tim dokumentima nedvojbeno afirmiraju vjeronauku kao neupitnu vrijednost odgojno-obrazovnog školskog sistema u BiH. (Prilog broj 2)

Za temeljno definiranje statusa vjeronauke u domaćem zakonodavstvu smatram presudnim aktivnosti koje su od VPS poduzete u 2003. godini. Snažnim, temeljitim, argumentovanim,

pravovremenim i efikasnim djelovanjem i koordiniranim nastupom sa Katehetskim uredom u Sarajevu, pravo na vjeronauku u osnovnim i srednjim školama biva definisano u Okvirnom zakonu o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH. Ključni korak u rješavanju ovog pitanja bilo je pismo Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, odnosno delegatima u tom Domu, u kojem su dati konkretni prijedlozi zakonskog rješenja statusa vjeronauke s obrazloženjem i zatraženo da se prilikom usvajanja ovog zakona založe za takva rješenja a koja bi bila primjerena evropskom zakonodavstvu iz ove oblasti. Zbog značaja ovog dokumenta njegov sadržaj se uz ovaj rad donosi u cijelosti. (Prilog broj 1) Uslijedilo je usvajanje Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH u kojem se u članu 9. decidno definiše pravo na vjeronauku:

- *Škola će unapređivati i štiti vjerske slobode, toleranciju i kulturu dijaloga.*
- *Imajući na umu različitost ubjeđenja/vjerovanja u BiH, učenici će pohađati sate Vjeronauka samo ako su dati sukladno njihovom ubjeđenju ili ubjeđenjima njihovih roditelja.*
- *Škola ne može poduzimati bilo kakve mjere i aktivnosti kojima bi se ograničavala sloboda izražavanja vlastitih i upoznavanja drugih i drugačijih vjerskih uvjerenja.*
- *Učenici koji ne žele pohađati vjeronauk neće ni na koji način biti dovedeni u nepovoljnu poziciju u odnosu na druge učenike.*¹³

Ovakvo zakonsko rješenje bilo je od presudnog značaja za stabilizaciju vjeronauke u obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine. Ovo postignuće se može smatrati historijskim jer je nakon toga “stavljena tačka” na konstantno problematiziranje statusa vjeronauke u školama. Status Vjeronauke kao škorskog predmeta bi, najblaže rečeno, bio neizvjestan. Smijem se usuditi

13 http://fmon.gov.ba/Upload/Dokumenti/7e1e8c33-c594-4784-817a-e46de79149fa_Okvirni%20zakon%20o%20osnovnom%20i%20srednjem%20obrazovanju%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf.

i kazati da bi u tom slučaju postojala latentna opasnost da se vjeronauka potisne iz školskog sistema.

Među najznačajnije korake u daljem utvrđivanju statusa vjeronauke spada i usvajanje Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini koji je članom 4. stav (1) propisao da: "Svako ima pravo na vjeronauku, koju će vršiti samo osobe koje na tu službu imenuje službeno tijelo ili predstavnik njegove crkve ili vjerske zajednice, kako u vjerskim ustanovama tako u javnim i privatnim predškolskim ustanovama i osnovnim školama i višim nivoima obrazovanja što će se regulirati posebnim propisima."¹⁴

Ovaj zakon je, kao rijetko koji, prošao nezapaženo u našoj javnosti. Definiranje statusa vjeronauke u njemu je postavljeno dosta neodređeno, rekao bih, čak i nespretno. Najavljeno preciznije definisanje te oblasti posebnim propisima, koliko je meni poznato, još nije urađeno. Međutim, potpisivanje Temelnog ugovora Bosne i Hercegovine i Svete Stolice 2006. za Katoličku crkvu u BiH bio je važan korak u konkretizaciji propisa oko vjeronauke. Slična pozicija ostvarena je i potpisivanjem Osnovnog ugovora Bosne i Hercegovine sa Srpskom pravoslavnom crkvom 2007. Nažalost, do potpisivanja temeljnog ugovora države sa Islamskom zajednicom u BiH još uvijek nije došlo.

Očekujući da bi na nivou entiteta, kantona i Distrikta Brčko BiH moglo biti neadekvatnog usklađivanja zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju sa odredbama Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, 2. 4. 2004. VPS je uputila dopis Ministarstvu civilnih poslova BiH i nadležnim entitetskim i kantonalnim ministarstvima kojim se pozivaju da u zakonskom roku usklade zakonsku regulativu koja se odnosi na vjeronauku u školama.¹⁵ Praksa pojedinih ministarstava iz perioda do usvajanja Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH unekoliko je bila nastavljena i tokom 2004.

14 Prema *Službenom glasniku BiH*, broj 5/2004. od 9. 3. 2004, ovaj zakon stupio je na snagu 17. 3. 2004. god.

15 Rijaset Islamske zajednice, 02-IB-1417/2004, 2. 4. 2004.

godine i kasnije. Tako se 21. 6. 2004. moralo ponovo intervenirati kod Ministarstva obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo sa zahtjevom za korekcije u pogledu tumačenja statusa vjeronauke. Ovim zahtjevom postignuti su najvažniji ciljevi: Vjeronauka je ostala izborno-obavezujući predmet koji se ocjenjivao a ocjena je ulazila u prosjek uspjeha učenika.¹⁶

Premda je Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH propisao pravo na vjeronauku i učenicima srednjih škola a obrazovne vlasti i škole obavezao na ispunjavanje tog prava, obrazovne vlasti RS-a, Kantona Sarajevo i Brčko Distrikta BiH nekoliko godina po usvajanju navedenog zakona nisu pokazivale sluha za ispunjavanje zakonom propisanih obaveza. Zbog toga je 27. 1. 2006. resornom ministarstvu Kantona Sarajevo upućen zahtjev za uvođenje vjeronauke u srednje škole uz odgovarajuće obrazloženje.¹⁷ Pred kraj školske 2005/2006. godine resorno ministarstvo ovog kantona naložilo je Prosvjetno-pedagoškom zavodu da u školama provede anketu. Želeći pravilno informirati učenike i roditelje o njihovim pravima, 9. 5. 2006. VPS uputila je javni poziv roditeljima, starateljima i učenicima srednjih škola u kojem su informisani o svojim pravima institucionalnog učenja o svojoj vjeri i pozvani da iskoriste to svoje pravo.¹⁸ Iako anketiranje u mnogim školama nije korektno obavljeno, rezultati ankete su bili vrlo optimistični. Za islamsku vjeronauku izjasnilo se više od 70% učenika srednjih škola. Međutim, nakon anketiranja ponovo je nastalo zahtije oko uvođenja vjeronauke u srednje škole u ovom kantonu. Zbog toga je 25. 8. 2006. resornom ministarstvu dostavljen upit o provedenim aktivnostima za uvođenje vjeronauke u srednjim školama.¹⁹ Zvaničnog odgovora nije bilo. Iz Ministarstva su se neformalno oglašavali po ovom pitanju i pravdali nedostatkom budžetskih sredstava za ovu namjenu. Da se ne bi ista situacija ponovila i u narednoj godini, 20. 12. 2006. upućeno je pismo

16 Rijaset Islamske zajednice, 02-IB-2467/2004, 21. 6. 2004.

17 Rijaset Islamske zajednice, 02-IB-269/2006, 27. 1. 2006.

18 Rijaset Islamske zajednice, 02-IB-1807-1/2006, 9. 5. 2006.

19 Rijaset Islamske zajednice, 02-IB-3136/2006, 25. 8. 2006.

Skupštini Kantona s prijedlogom da se pri planiranju budžeta za narednu godinu planiraju budžetska sredstva i za nastavu vjeronauke u srednjim školama.²⁰

Stabilizacija vjeronauke bila je sve primjetnija ali i dalje je bilo opstrukcija od kojih u 2007. izdvajam teškoće na koje su nailazili vjeroučitelji u realizaciji nastave, kao naprimjer, u osnovnoj školi u Šipragama kod Kotor Varoši zbog čega je upućena predstavka entitetskom Ministarstvu prosvjete u kojoj je upoznato sa zabrinjavajućem obliku diskriminiranja učenika bošnjačke nacionalnosti u pogledu održavanja nastave vjeronauke u OŠ “Petar Kočić” u Šipragama gdje je direktor škole, i pored činjenice što je procenat bošnjačke djece: u II 90%, u III 95%, u IV 99%, u V 49%, u VI 94%, u VII 48%, u VIII 80% i u IX rezredu 92%, na početku školske godine obavijestio vjeroučitelja islamske vjeronauke da će imati pet (5) a ne osam (8) časova što bi značilo da će tri razreda biti uskraćena za nastavu iz ovog predmeta.²¹

Moglo bi se kazati da je tokom 2008. okončan proces stabilizacije statusa vjeronauke. Iz te godine izdvojio bih detalj iz Brčko Distrikta BiH kada je tadašnjem gradonačelniku Mirsadu Đapi upućen dopis u kojem je pozvan da, na temelju razgovora o statusu vjeronauke u osnovnim i srednjim školama i statusu vjeroučitelja na području BD BiH obavljenog u utorak, 20. 5. 2008. u njegovom kabinetu, uz sudjelovanje predstavnika vjerskih zajednica i crkava u BiH, predsjednika Skupštine i predstavnika Odjela za obrazovanje, djeluje u smislu:

- da status vjeronauke o osnovnim školama Brčko Distrikta BiH bude izjednačen sa statusom ovog predmeta u ostalim dijelovima BiH, tj. da bude redovni *izborni* predmet čija ocjena ulazi u prosjek uspjeha učenika te da se izučava od I do IX razreda sa sedmičnim fondom od dva sata;

20 Rijaset Islamske zajednice, 02-IB-3136-1/2006, 20. 12. 2006.

21 Rijaset Islamske zajednice, 02-IB-4697-1/06, 15. 12. 2007.

- da se, u skladu sa odredbom Člana 9. *Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH* i odredbom Člana 4. *Zakona o slobodi vjere i položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH*, uvede vjeronauka u srednje škole;
- da status vjeroučitelja u pogledu zapošljavanja, rada, obaveza i prava, bude izjednačen sa ostalim prosvjetnim radnicima što, pored ostalog, podrazumijeva i zapošljavanje na neodređeno radno vrijeme, uvezanost staža i drugo;
- da vjeroučiteljima i u tekućoj školskoj godini bude uvezan staž i da obaveze prema njima teku cijelu školsku godinu, tj. od 1. septembra do 31. Augusta;
- da se prilikom primjene odredbe o obaveznoj VSS posebnom odlukom, u smislu prelaznog rješenja, omogući odgovarajući rok za okončanje studija onim vjeroučiteljima koji su u podmakloj fazi studiranja, a imaju saglasnost vjerske zajednice za rad u školi.²²

U pogledu zakonske regulative i statusa vjeronauke Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH od presudnog je značaja. Međutim, nakon usvajanja ovog zakona trebalo je još gotovo pet godina istrajavanja na njegovoj implementaciji na cijelom prostoru BiH. Iako je i dalje bilo sporadičnih poteškoća u ostvarivanju svih prava u vezi sa vjeronaukom, može se zaključiti kako je Vjeronauka u tom periodu zadobila status redovnog školskog predmeta.

Novi nastavni planovi i programi i udžbenici

Prvi nastavni planovi i programi (NPP)²³ vjeronauke koji su doneseni neposredno pred uvođenje vjeronauke u škole 1992. i prva generacija udžbenika islamske vjeronauke koji su štampani od 1996. bili su dobra osnova za početnu realizaciju ovog predmeta. Tokom 2003. godine izvršena je odgovarajuća revizija i korekcija u toj prvoj generaciji udžbenika. Također, 2003.

²² Rijaset Islamske zajednice, 02-IB-2545/08, 23. 5. 2008.

²³ Nastavni plan(ovi) i program(i), skraćeno: NPP.

godine održan je naučni skup pod nazivom “Reforma obrazovnog sistema u Islamskoj zajednici” u okviru kojeg je razmatrana i oblast vjeronauke. Tom prilikom je istaknuta potreba da se u toj oblasti nastavi sa razvojem Vjeronauke kroz izradu novih nastavnih planova i programa, novih udžbenika i kontinuiranom stručnom usavršavanju kadrova.

Nakon odluke obrazovnih vlasti na nivou FBiH o uvođenju devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja, VPS je, zbog potrebe usklađivanja NPP sa novim zahtjevima, ali i sazrijevanju uvjeta da se na ovom polju ponudi novi kvalitet, pristupila jednom od najopsežnijih i najzahtjevnijih poslova na polju vjeronauke – izradi novih nastavnih planova i programa. VPS se opredijelila za kurikulumski pristup planiranja i realizacije odgojno-obrazovnog procesa nastave Islamske vjeronauke. Ovim opredjeljenjem nastavi Islamske vjeronauke obezbijedilo se mjesto u školskom kurikulumu kao predmetu s mogućnošću potpunog integriranja u sve pore školskog sistema.²⁴

Izrada novog Nastavnog plana i programa 2006. povjerena je Centru za pedagoški menadžment na Islamskom pedagoškom fakultetu (tada još uvijek Islamskoj pedagoškoj akademiji) u Zenici. Centar je formirao tim koji je predano radio na izradi novih nastavnih planova i programa islamske vjeronauke. Prilikom izrade novog NPP-a korištena su iskustva iz primjene prethodnog NPP-a te primijenjena nova odgovarajuća metodologija. Novi kurikulum sastojao se iz: pedagoško-psihološkog profila uzrasta kojem je namijenjen; ciljeva Vjeronauke namijenjene za taj uzrast; zadataka Vjeronauke; nastavnih oblasti; programske strukture predmetnih sadržaja; didaktičkih naznaka; evaluacijskih parametara; tema za projektnu nastavu; smjernica za interdisciplinarno poučavanje; ishoda učenja.²⁵

24 Emina Grabus i Izet Pehlić, “Kvalitet integriranosti vjeronaučnog kurikuluma u osnovnoškolski kurikulum”, *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici*, Islamski pedagoški fakultet, Zenica, br. 11/2013.

25 NPP Islamske vjeronauke za VII razred osnovne škole, zaključak Rijaseta Islamske zajednice u BiH, br 01-SM-06/2010, 28. 12. 2009.

Osim NPP-a za osnovnu školu, urađeni su i novi NPP-i za srednju školu. Ovi NPP-i su nakon nekoliko godina primjene bili u procesu temeljite revizije tako da su važeći nastavni planovi i programi za srednju školu svoju tadašnju sadržinu i strukturu znatno promijenili.

Projekat izrade nastavnih planova i programa u cijelosti je okončan u proljeće 2011. Bio je to vrlo složen, težak i odgovoran zadatak koji je u isto vrijeme zahtijevao još jedan, teži i odgovorniji projekat – izradu novih udžbenika. Dakle, uporedno sa izradom i usvajanjem novih nastavnih planova i programa pristupilo se izradi nove generacije udžbenika namijenjenih za devet razreda osnovne i četiri razreda srednje škole. Izrada novih udžbenika za osnovnu školu, i pored niza teškoća koje se javljaju u ovom procesu, bila je okončana u zadanom roku, dok je proces izrade udžbenika za srednju školu tekao nešto sporije. Novi udžbenici su svojim sadržajem, likovnom i tehničkom opremom donijeli novi kvalitet u nastavi vjeronauke što pokazuju i brojne studije, analize i istraživanja provedena od istraživača sa IPF-a u Zenici i FIN-a u Sarajevu.²⁶

U periodu od 2005. do 2013. godine urađeni su novi udžbenici od I do IX razreda osnovne i od I do III razreda srednje škole. Udžbenik za IV razred srednje škole izaći će nešto kasnije. Slijede podaci o novoj generaciji udžbenika vjeronauke za osnovnu školu:

UDŽBENIK	AUTOR/I	GOD.
Vjeronauka 1	Ibrahim Begović	2005.
Vjeronauka 2	Muamer Tinjak	2006.
Vjeronauka 3	Mina Pleh, Muamer Tinjak i Melika Nezirovac	2007.

²⁶ *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici*, Islamski pedagoški fakultet, Zenica, br. 11/2013, br. 13, decembar 2015; *Context, Časopis za interdisciplinarnu studiju*, Centar za napredne studije, Sarajevo, 1: 1 (2014), 54-88; *Novi muallim*, Udruženje ilmije Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, god. XIII, br. 49. 2012. i god. XV, br. 60, 2014.

Vjeronauka 4	Hazema Ništović, Ibro Ništović i Mensur Valjevac	2007.
Vjeronauka 5	Mustafa Prljača i Nezir Halilović	2008.
Vjeronauka 6	Emina Grabus i Muamera Bašić	2009.
Vjeronauka 7	Šefko Sulejmanović i Safija Husić	2010.
Vjeronauka 8	Emina Grabus, Muamer Neimarlija, Ahmedina Purković i Melisa Zukić	2011.
Vjeronauka 9	Emina Grabus, Muamer Neimarlija, Ahmedina Purković i Melisa Zukić	2012.

Udžbenici vjeronauke za srednju školu:

UDŽBENIK	AUTOR/I	GOD. 1. IZDANJA
Vjeronauka 1	Nusret Isanović i Džemaludin Latić	2009.
Vjeronauka 2	Šefik Kurdić, Dževad Hodžić i Mustafa Prljača	2011.
Vjeronauka 3	Nusret Isanović, Nedim Begović i Muhamed Jusić	2013.

Zaključak

Vraćanje vjeronauke u obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini, kao rijetko koji proces u oblasti obrazovanja, tekao je uz brojne kontroverze, osporavanja, opstrukcije i prepreke iako je kod učenika i roditelja ovaj predmet bio gotovo plebiscitarno prihvaćen što potvrđuje procenat polaznosti ovog predmeta, čak i u periodu prije konačnog zakonskog rješenja na državnom nivou kroz dva zakona: Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH i Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica. No, tek sa usvajanjem i implementacijom ovih zakona, dešava se stabilizacija vjeronauke u osnovnim i srednjim školama i stiču uvjeti za kontinuirani razvoj u ovoj obrazovnoj oblasti. Da bi Vjeronauka imala osiguran zakonski status trebalo je mnogo truda i bdijenja nad ovom problematikom te

stalno praćenje stanja na terenu i pravovremena i adekvatna komunikacija sa obrazovnim vlastima na svim nivoima.

Nakon prve generacije nastavnih planova i programa i udžbenika vjeronauke koji su uz izuzetan entuzijazam i predanost vjeroučiteljskoj misiji nastavnika vjeronauke postavili čvrste temelje ovom predmetu, od 2006. do 2011. urađeni su novi Nastavni planovi i programi a od 2005. do 2013. druga generacija udžbenika za ovaj predmet. Iskustva u realizaciji prvih nastavnih planova i programa te korištenja prve generacije udžbenika uz slijeđenje novih dostignuća u oblasti kurikuluma i udžbeničke literature kao i timskog rada stručnih kadrova i dobre saradnje VPS sa nastavno-naučnim ustanovama univerziteta u Sarajevu, Zenici, Tuzli i Bihaću – bili su dobra osnova da se predmet Islamska Vjeronauka konstantno unapređuje i tako opravda očekivanja učenika i roditelja, vjeroučitelja i obrazovnih ustanova, te Islamske zajednice koja zasigurno može biti ponosna na ovaj segment svoga rada bez obzira što još uvijek ima i što će stalno biti prostora za inoviranje i podizanje kvaliteta vjeronauke u svim aspektima njene realizacije u nastavnom procesu.

IZVORI

Dopisi i službeni akti koji se odnose na vjeronauku; arhiva Rijaseta
Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH
Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica
Nastavni plan i program islamske vjeronauke za osnovnu (2006–2011)
Nastavni plan i program islamske vjeronauke za srednju školu (2009–2011)

PRILOZI

Prilog broj 1 – Pismo Vjerskoprosvjetne službe upućeno bošnjačkim članovima u Zastupničkom domu parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

Broj: 02-IB-1897/2003

Datum: 19. rebi' u-l-evvel 1424. po H.

20. maj 2003. godine

ZASTUPNIČKI DOM PARLAMENTARNE SKUPŠTINE
BOSNE I HERCEGOVINE

N/r gospodi:

Dr. Halidu Genjcu, Mustafi Pamuku, Dr. Hilmi Neimarliji, Hasanu Čengiću
i Osmanu Brki

**Predmet: Primjedbe i prijedlozi na Nacrt Okvirnog zakona o osnovnom
i srednjem obrazovanju Bosne i Hercegovine**

Poštovani zastupnici,

Ovim putem vas želimo upoznati da, iako ni po kom osnovu zvanično nije upoznat sa aktivnostima na donošenju **Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini**, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini ne može zanemariti obavezu reagiranja na neke od odredbi Člana 9. pomenutog zakona, budući da se predloženim tekstom Vjeronauka kao školski predmet unekoliko obespravljuje u odnosu na ostale školske predmete.

Naše primjedbe i prijedlozi su:

1. Da se u Članu 9. stav prvi iza riječi “štititi”, a prije riječi “slobode” dodaju riječi: *vjerska prava i*

2. Predlažemo da se u istom članu, stav drugi formuliše riječima: *Imajući na umu različitost vjera i uvjerenja u BiH, učenici će pohađati vjeronauku u skladu s njihovim vjerskim uvjerenjem i vjerskim uvjerenjem njihovih roditelja.*

3. Da se u istom članu, stavu trećem iza riječi “sloboda”, a prije riječi “izražavanja” dodaju riječi: *izučavanja i.*

4. U Članu 9. stav četvrti propisuje se: “*Učenici će za časove vjeronauke dobiti pisanu ocjenu koja neće ulaziti u zvaničan prosjek ocjena.*” – Ova odredba je protivna važećim pedagoškim normama i praksi kod nas i u evropskim zemljama. Primjena ovakve odredbe bi dovela do diskriminacije vjeronauke, učenika i vjeroučitelja, a suprotna je i odredbama Člana 4. stav prvi i drugi, odredbama Člana 5. i odredbi Člana 44. (stavka pod f) ovog zakona. Zbog toga **tražimo da se stav četvrti iz Člana 9. briše u cijelosti.**

Očekujući da ćete se, u skladu s vašim zastupničkim obavezama i ovlaštenjima, zauzeti za ove nužne izmjene i dopune pomenutog zakona koje bi značile minimum zaštite ravnopravnosti vjerskog odgoja i obrazovanja u javnim školama, mi vas selamimo.

Napokon, 1. 7. 2003. godine usvojen je **Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini** i objavljen u **Službenom glasniku BiH, broj 18/03**)

Prilog broj 2 – Završni dokumenti konferencije “Vjeronauku u obrazovnom sistemu BiH” u Mostaru, 25–26. aprila 2001. godine u organizaciji “Svjetske konferencije religija za mir” i fondacije “Friedrih Naumann”

Završni dokumenti konferencije

Radna grupa br. 1:

NASTAVNI PLAN I PROGRAM VJERONAUKE, UDŽBENICI I PRIRUČNICI

Preambula: Vjeronauka u obrazovnom sistemu BiH je profesionalna.

1. Predmet Vjeronauka u školama je neupitan i bez alternative
2. Predmet Vjeronauka treba izjednačiti s drugim predmetima (raspored sati, ocjenjivanje i ulazak u prosjek, radno-pravni status vjeroučitelja...)
3. Opredjeljenje za vjeronauku je dobrovoljno
4. Osnovni ciljevi vjeronauke su:
 - a) informiranje
 - b) formiranje

5. Vjerske zajednice i crkve donose nastavni plan i program, a nadležna ministarstva ga verificiraju
6. Tri nužna dijela nastavnog plana i programa su:
 - a) kratka povijest
 - b) suština teološkog koncepta
 - c) etička okosnica
7. O drugim religijama govoriti na izvoran i primjeren način
8. Preporučuje se da udžbenike vjeronauke recenziraju dva tipa recenzenata:
 - a) teološki kompetentni ljudi
 - b) metodičko-didaktički stručnjaci

Radna grupa br. 2:

PROFIL I POLOŽAJ VJEROUČITELJA

Polazeći od neotuđivog prava na slobodu misli, savjesti i vjere; uvjereni da svaki pojedinac ima pravo na odgoj u vlastitoj vjerskoj tradiciji, ne zanemarujući pritom niti pouku i obrazovanje i o drugim vjerskim i religijskim tradicijama; prepoznavajući religioznu dimenziju kao jedan od ključnih elemenata pojedinačnog i kolektivnog identiteta; uključujući vjerske zajednice i crkve ravnopravno u proces obnove društva u BiH; svjesni trenutnog stanja oko pitanja vjeronauka u Bosni i Hercegovini koje je različito tretirano na raznim društveno-političkim razinama, primjećujemo da je nužno uspostaviti **okvir za standardni pristup ovom pitanju**. Taj okvir bi obuhvatio minimum zajedničkih standarda u pravnom reguliranju i zaštiti svih subjekata izravno zainteresiranih za razvoj i ulogu vjeronauke unutar društva u BiH, zatim izbalansiranu stručno-pedagošku formulu koja bi osiguravala kompetentnost i na odgojno-obrazovnom polju, i na polju vjerske pouke kao takve, te konačno i plan uključivanja visokih i viših, vjerskih i teoloških pedagoških škola, kao i samih vjeroučitelja, u građansko društvo u kojemu će oni igrati nezaobilaznu ulogu.

Trenutno, prelazno, stanje u kojem nisu riješena brojna pitanja, svakako ne bi trebalo dugo potrajati. Umjesto dosadašnjih dogovora između predstavnika vjerskih institucija i nadležnih vlasti kojima je dosada bilo

regulirano pitanje izvođenje nastave Vjeronauka, potrebno je zakonski regulirati status vjeronauke u osnovnim i srednjim školama.

Zbog tog što je u odgojno-obrazovnom procesu vjeronauka ključni upravo faktor nastavnika, smatramo da u ovom polju, a što je bio i predmet naše rasprave, nužno treba doći do pomaka. Trenutno su, silom prilika, prihvatljiva rješenja za “popunjavanje rupa” pogotovo što se tiče nastavnog kadra. Svjesni važnosti i posebne specifične težine vjeronauke uvjereni smo da je potrebno žurno djelovati u ovom pravcu i koordinirati poteze između državnih institucija, crkava i vjerskih zajednica i odgojno-obrazovnih ustanova, kako kandidati za predavanje nastave Vjeronauka ne bi u startu bili uskraćeni za važne predispozicije.

Važno bi bilo da državne prosvjetne službe i zavodi, u saradnji s nadležnim vjerskim institucijama i njihovim učilištima, izrade standardizirane kriterije obuke vjeroučiteljâ. Svi oni koji su zainteresirani za uspostavljanje kvalitetnih osnova za pripremu vjeroučitelja koji će izvoditi nastavu vjeronauke u školskim i predškolskim ustanovama trebaju sudjelovati u procesu izgradnje općeprihvatljivog rješenja kojim će biti zadovoljene društvene, pravne i pedagoške norme, kao i odgovarajući propisi koji tretiraju tu problematiku unutar određene vjerske zajednice ili crkve. U tom pogledu smatramo potrebnim da vjerske zajednice i crkve imaju mogućnost nadzora nad odgojem i obrazovanjem vjeroučitelja, kako za vrijeme studija, tako i nakon završetka studija, za vrijeme radnog odnosa. Ovo bi se moglo regulirati određenim postupkom u kojemu bi nakon formalnog obrazovanja u za to određenoj instituciji, predstavnici vjerskih institucija i crkava izdavali certifikate svakoj pojedinoj osobi, nakon čega bi ona mogla ravnopravno konkurirati u svakoj školi. Smatramo nužnim da vjerske zajednice i crkve trebaju imati pravo nadzora nad vjeroučiteljima i kroz institut povlačenja izdanog certifikata.

Specifičnost sadržaja predmeta vjeronauke, pojačana odgovornost vjeroučitelja u odnosu na nastavnike drugih predmeta, kao i brojni drugi razlozi, nužno nas dovode do tačke u kojoj smatramo da bi bilo potrebno da nadležna državna tijela sudjeluju kroz neki oblik participacije u finansiranju određenih visokih i viših vjerskih i teoloških pedagoških škola koje obrazuju vjeroučiteljski kadar za rad u školama.

VJERONAUKA I LJUDSKA PRAVA

Na početku rada ove grupe, ustanovljen je pristup da se razmotri odnos prema pravu na vjeroispovijest kao temeljnoj ljudskoj slobodi. Iz odnosa prema zaštiti ljudske slobode na vjeroispovijest, proističe i pravo na vjeronauku.

1. Učesnici su saglasni da ljudsko pravo na vjeroispovijest i vjeronauku kao njegov sastavni dio, treba da se ostvaruje u skladu sa evropskim i međunarodnim standardima zaštite ljudskih prava. Ova prava su uređena konvencijama o zaštiti ljudskih prava koje su sastavni dio dejtonskog Ustava Bosne i Hercegovine i ustava entiteta.
2. Ljudsko pravo na vjeronauku treba biti zagarantovano i jednako zaštićeno za sve građane i pripadnike svih naroda u zakonima koji regulišu položaj vjerskih zajednica i zakonima koji uređuju sistem obrazovanja i vaspitanja na državnom, entitetskim i kantonalnim nivoima i Distriktu Brčko.
3. Predlaže se jedinstvena standardizacija prava na vjeroispovijest i prava na vjeronauku na cijelom prostoru BiH. Učesnici smatraju da će ovu standardizaciju omogućiti sprovođenje odluke Ustavnog suda BiH o konstitutivnosti naroda u oba entiteta i na cijelom prostoru države Bosne i Hercegovine.
4. Učesnici smatraju da standardizacija prava na vjeroispovijest i vjeronauku treba da isključuje svaku diskriminaciju a posebno manjinskih konfesija i manjinskih etničkih skupina. Također, treba isključiti diskriminaciju i za skupine koje po svom pravu na vlastiti izbor na praktikuju vjeroispovijest.
5. Učesnici se zalažu, u cilju postizanja standardizacije u zaštiti ljudskog prava na vjeroispovijest, da se kroz saradnju vjerskih zajednica i ministarstava za obrazovanje oba entiteta izradi zajednička koncepcija, pravna regulativa i kriterijumi za razvoj savremenog sistema obrazovanja i izvođenja vjeronauke na prostoru države Bosne i Hercegovine.

Prilog broj 3 – Stavovi koje je usvojilo Međureligijsko vijeće po pitanju vjeronauke i drugih oblika institucionalnog učenja o religijama.

Međureligijsko vijeće BiH

Radna grupa za obrazovanje

Na svojoj 28. redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu 21. marta 2002. godine Međureligijsko vijeće BiH zatražilo je od svoje radne grupe za obrazovanje da predloži zajedničke stavove i načela po pitanju vjeronauke u školama i drugim odgojno-obrazovnim ustanovama.

Nakon provedene rasprave i analize materijala sa održanih konferencija na ovu temu, Radna grupa je usaglasila sljedeće stavove i načela:

I

Opće odrednice o vjeronauci

Pravo na vjeronauku i vjersko obrazovanje na svim nivoima državnih odgojno-obrazovnih ustanova je sastavni i neodvojivi dio ljudskih prava i sloboda i ono se temelji na odredbama međunarodnih i evropskih konvencija o zaštiti ljudskih prava.

Kako je ovo pravo bilo uskraćeno diskriminatorским zakonima u komunističkom režimu, nužno je da Vjeronauka u državnim odgojno-obrazovnim institucijama bude zakonom zagarantovana, a njena realizacija zaštićena jednakim zakonskim rješenjima za sve građane na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine.

Standardizacija zakonskih rješenja mora isključiti svaki oblik diskriminacije u pogledu prava na slobodno opredjeljenje o pohađanju nastave vjeronauke.

II

Realizacija vjeronauke

Vjeronauka je redovni školski predmet konfesionalnog tipa i u svemu je izjednačen s drugim nastavnim predmetima. Upisuju ga svi učenici prema svojoj konfesionalnoj pripadnosti.

Vjerske zajednice i Crkve donose nastavne planove i programe te izrađuju udžbenike i priručnike, a verificiraju ih i propisuju resorna ministarstva.

Vjerske zajednice i Crkve školuju nastavni kadar za vjeronauku. S obzirom na društveni značaj rada ovog kadra, Međureligijsko vijeće smatra da i država treba participirati u finansiranju odgojno-obrazovnih ustanova za pripremu vjeroučiteljskog kadra.

Nastavni kadar se zapošljava u škole na zakonom propisan način, odnosno uz certifikat vjerske zajednice ili crkve. Bez certifikata nije moguće upošljavanje nastavnog kadra predmeta vjeronauke. Institucije nadležne za izdavanje certifikata mogu isti, ako za to postoje opravdani razlozi, povući čime prestaju prava angažovanja u nastavi vjeronauke.

Nastavni kadar vjeronauke je u svim svojim obavezama i pravima izjednačen sa nastavnicima drugih predmeta.

Promocije i stručno-pedagoški nadzor izvođenja vjeronauke provode osobe ovlaštene od vjerskih zajednica i crkava čije imenovanje verificira nadležno ministarstvo, donosno pedagoški zavod.

Međureligijsko vijeće smatra da bi uvođenjem alternativnog predmeta odgovarajućeg odgojno-obrazovnog sadržaja za one učenike koji ne pohađaju vjeronauku svi učenici bili u ravnopravnom položaju i kako se nikome ne bi uskratile odgojno-obrazovne vrijednosti koje se izučavaju kroz ove predmete.

III

Religijsko obrazovanje na visokoškolskim ustanovama

Međureligijsko vijeće smatra korisnim da se u okviru studija na visokoškolskim ustanovama za studente organizuju redovna predavanja konfesionalnog tipa koja bi držali profesori teoloških fakulteta.

IV

Institucionalno učenje o različitim religijama

Međureligijsko vijeće smatra da se zahtjev OHR o učenju o svim većim religijama u BiH u školama može zadovoljiti uvođenjem odgovarajućeg standarda u nadogradnji nastavnog plana i programa vjeronauke.

U okviru nastavnog plana i programa vjeronauke postoje realne mogućnosti za dodatnu ugradnju sadržaja kojim bi se učenici objektivno upoznavali sa učenjem drugih velikih religija u BiH. Ova nastavna građa bi se inkorporirala i u alternativni nastavni predmet čime bi bili obuhvaćeni svi učenici.

Međureligijsko vijeće izražava spremnost da kroz vjerske zajednice i crkve rade na odgovarajućoj standardizaciji obrazovnih sadržaja iz ovog domena uz saradnju nadležnih entitetskih ministarstava i predstavnika OHR-a te njihovo inkorporiranje u odgovarajućim godinama nastavnog plana i programa vjeronauke i alternativnog predmeta. Ovakav koncept u izučavanju svih većih religija u BiH ima racionalno i sasvim realno utemeljenje u postojećim uvjetima u kojima rade naše odgojno-obrazovne ustanove. Prihvatanjem ovog koncepta prestali bi razlozi za aktivnostima na uvođenju posebnog predmeta za koji ne postoje ni elementarni uvjeti.

Ponuđeni koncept smatramo dodatnim i snažnim podsticajem za bolje međusobno upoznavanje i uvažavanje što u konačnici i jeste cilj izučavanja nastavne građe o različitim religijama. On bi bio nukleus koji bi vjerske zajednice i Crkve činio odgovornijim za svestrani i dugoročni angažman na izgradnji međukonfesionalnog i međunacionalnog razumijevanja i saradnje.

Ovim činom Međureligijsko vijeće jedinstveno stavljaju na znanje da se vjerskim zajednicama i crkvama ne mogu spočitavati nespremnost za saradnju i iznalaženje najprihvatljivijih oblika odgovarajuće edukacije iz područja religije.

Ukoliko se ne bi prihvatio koncept učenja o svim većim religijama u BiH koji jedinstveno kroz Međureligijsko vijeće nude vjerske zajednice i Crkve, a konsenzusom svih zainteresovanih faktora prihvati uvođenje posebnog predmeta, vjerske zajednice i crkve ne mogu prihvatiti odgovornost za isti, ali će Međureligijsko vijeće insistirati na sljedećim načelima:

1. Novi predmet ne smije ugrožavati status vjeronauke u odgojno-obrazovnim ustanovama po bilo kom osnovu;
2. Novi predmet mora biti u potpunosti jedinstveno koncipiran na cijelom prostoru BiH (u pogledu plana i programa, nastavnih sadržaja, broja nastavnih sati, razreda u kojima se predaje, osposobljavanje nastavnog kadra, stručni nadzor i drugi standardi);

3. Novi predmet mora biti u korelaciji sa vjeronaukom i drugim društvenim predmetima;
4. Vjerske zajednice i crkve treba da budu uključene u rješavanje bitnih pitanja koja određuju karakter ovog predmeta i njegovu realizaciju kao što su: plan i program, udžbenici, kadrovi i drugo.

V

Završni stavovi

Međureligijsko vijeće BiH traži od svih ministarstava obrazovanja da ovom vijeću i svim vjerskim zajednicama i crkvama, odnosno njihovim odgovarajućim ustanovama i službama blagovremeno dostavljaju službene dokumente, uredbе, zakonske i druge prijedloge koji se odnose na školu i vjeronauku.

Vjerske zajednice i crkve izražavaju spremnost da otvoreno sarađuju, kako međusobno, tako i sa nadležnim državnim organima u pogledu unapređenja procesa odgoja i obrazovanja.

U Sarajevu, 8. 4. 2002. godine

Članovi Radne grupe:

1. Ibrahim Begović, savjetnik za vjeronauku u Vjersko-prosvjetnoj službi Rijaseta IZ-a BiH
2. Ep. Hrizostom, bihaćko-petrovački, predsjednik Katehetskog odbora
3. Monsinor Petar Jukić, pročelnik Katehetskog ureda KUNV
4. Albahari Moris, predstavnik Jevrejske zajednice BiH

